

Текст неофіційного перекладу рішення:

Обставини справи

Справа стосувалася сумісності адміністративного штрафу, накладеного у справі на заявника, який був юристом за фахом, зі статтею 8 Конвенції. Спираючись на адвокатську таємницю, заявник відмовився свідчити в кримінальному провадженні проти колишніх керівників чотирьох компаній, яким він надавав юридичну консультацію в процедурі їхнього банкрутства. Заявника було звільнено від обов'язку дотримуватися принципу конфіденційності лише щодо чинних керівників компаній, а не щодо колишніх директорів, яких було засуджено.

У період з 1996 по 2014 рік заявник (адвокат) та його фірма надавали юридичні консультації чотирьом компаніям, які у 2014 році були визнані банкрутами. У 2017 році проти колишніх керівників цих компаній було відкрито кримінальне провадження. Заявника викликали як свідка в кримінальній справі. Незважаючи на те, що керуючі директори під час розгляду справи судом відмовилися від дотримання принципу конфіденційності, заявник стверджував, що він все ще був зобов'язаний дотримуватися цього принципу щодо колишніх керуючих директорів.

Окружний суд міста Мюнстера двічі ухвалював рішення про те, що заявник не має права відмовлятися свідчити, і призначив покарання у вигляді штрафу. У першому випадку апеляційний суд міста Хамм скасував рішення суду про накладення штрафу; у другому – підтримав рішення окружного суду. Апеляційний суд визнав різну практику апеляційних судів у Німеччині щодо розгляду подібних справ. Однак суд апеляційної інстанції констатував, що відносини адвокат-клієнт існують лише між компанією та її адвокатом, а інтереси колишнього керівника можуть суперечити інтересам цієї компанії.

Заявник подав конституційну скаргу до Федерального Конституційного суду Німеччини, який рішенням від 26 березня 2018 року залишив її без розгляду. Надалі заявник сплатив 600 євро штрафу та надав свідчення в суді під загрозою адміністративного арешту.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявник скаржився, що примушування його давати показання порушило принцип дотримання адвокатської таємниці.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зазначив, що в цій справі заявник скаржився на те, що він був змушений шляхом накладення на нього адміністративного штрафу свідчити в межах кримінального провадження щодо інформації, яку він дізнався як адвокат через обмін нею (усно, письмово або в електронному вигляді) із чотирма компаніями, інтереси яких у відповідний час були представлені керуючими директорами, кримінальне провадження щодо яких наразі триває. Відповідно до зазначених вище принципів такі

ділові обміни з представниками клієнтів його юридичної фірми охоплювалися як поняттям «кореспонденція», так і поняттям «приватне життя». Суд у цьому контексті зазначив, що факт членства заявника в юридичній фірмі, яка уклала договір про надання консультацій з чотирма компаніями, не звільняв його від прав та обов'язків адвоката, зокрема, у частині обов'язку дотримуватися професійної таємниці (порівн. також *Servulo & Associados - Sociedade de Advogados, RL and Others v. Portugal*, пункт 79). Тому зобов'язання заявника розкривати таку інформацію становило втручання в права на повагу до його «кореспонденції» та «приватного життя» (пункт 41 рішення).

Чи було втручання, передбачене законом

У цій справі апеляційний суд міста Хамм, посилаючись на усталену практику (див. пункти 21 і 30 цього рішення), не проявив непослідовності в питанні, чи була необхідною відмова від дотримання принципу конфіденційності з боку колишніх директорів, аби звільнити заявника від дотримання професійної таємниці та зобов'язати його давати показання в кримінальному провадженні проти директорів. У розглянутому провадженні він не лише навів вичерпні аргументи на користь того, чому він вважав відмову від дотримання конфіденційності колишніми керівниками підприємств непотрібною за цих обставин, але й розглянув у цьому контексті твердження, висунуті протилежною стороною, враховані іншими апеляційними судами (див. пункти 16–22 цього рішення). Крім того, апеляційний суд чітко зазначив позицію, якої він має дотримуватися в цьому питанні під час першого провадження, коли він скасував рішення окружного суду з інших підстав і передав справу до суду апеляційної інстанції (див. пункт 9 цього рішення) (пункт 56 рішення).

За цих обставин жодної правової невизначеності щодо заявника не виникло через те, що інші апеляційні суди в різних територіальних юрисдикціях по-різному тлумачили обсяг права не давати свідчень за обставин, наявних у цій справі (пункт 57 рішення).

У подальшому Суд вважав, що тлумачення національних судів у справі заявника було передбачуваним також із урахуванням того, що воно повинно розглядатися як охоплюване формулюванням і метою відповідного положення кримінального процесуального законодавства. Таким чином, відповідний закон у тому вигляді, у якому його було протлумачено та застосовано національними судами, може вважатися таким, що достатньо чітко вказував на обсяг адвокатської таємниці, на яку міг би розраховувати заявник (пункт 58 рішення).

Крім того, Суд не переконався в тому, що внаслідок розбіжностей у судовій практиці різних апеляційних судів, надаючи показання перед окружним судом у кримінальному провадженні, заявник фактично ризикував бути визнаним винним у вчиненні злочину – розголошення приватної таємниці за статтею 203 Кримінального кодексу (див. пункт 28 цього рішення). Навіть припускаючи, що з урахуванням різної судової практики щодо обсягу адвокатської таємниці інший суд дійшов висновку, що заявник не мав права свідчити про інформацію, яка стала йому відома під час обміну нею з колишніми керівниками чотирьох компаній, у діяннях заявника все одно не було б підстав для встановлення його вини в частині відмови надавати показання в цьому судовому

провадженні, оскільки національні суди зобов'язали його свідчити під час цього судового розгляду (пункт 59 рішення).

Ураховуючи викладене вище, Суд дійшов висновку, що застосований у цій справі закон у той спосіб, яким його було тлумачено та застосовано судами, був передбачуваним у частині наслідків для заявника. Отже, накладення адміністративного штрафу на заявника було «відповідно до закону» для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції (пункт 60 рішення).

Чи переслідувало втручання легітимну мету

Суд вважав, що рішення про сплату заявником адміністративного штрафу було санкцією за відмову свідчити в кримінальному провадженні проти колишніх керівників чотирьох компаній. Рішення мало б забезпечити виконання заявником обов'язку згідно з національним законодавством, яке тлумачиться та застосовується національними судами, у вигляді надання показань у цьому провадженні з метою повнішого встановлення фактів. Отже, втручання слугувало легітимній меті, передбаченій пунктом 2 статті 8 Конвенції, а саме – запобіганню злочинності. Ця мета включає в себе забезпечення отримання доказів із метою виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності (порівн. *Société Colas Est* та інші, процитовано у рішенні, пункт 44, та *Van der Heijden v. the Netherlands* [ВП], заява № 42857/05, пункт 54, рішення від 3 квітня 2012 року) (пункт 62 рішення).

Чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві

Для встановлення того, чи було в цій справі втручання в право заявника на повагу до його кореспонденції та приватного життя шляхом наказу про сплату адміністративного штрафу «необхідним у демократичному суспільстві», ЄСПЛ першочергово зазначив, що предметом розгляду були різні конкуруючі інтереси. З одного боку, адвокатська таємниця, на яку посилався заявник і яка є загальноновизнаною, охоплювала лише відносини між адвокатом і його клієнтами (див., наприклад, справа *Корр*, процит. у рішенні, пункт 73) та слугувала як професійним, так і комерційним інтересом заявника як адвоката захистити його обмін інформацією з представниками його клієнтів, а з іншого – передбачала суспільний інтерес у забезпеченні належного здійснення правосуддя (див. значення цих інтересів, наприклад, у справі *Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH*, процит. у рішенні, пункт 65). Ці інтереси конкурували з суспільними інтересами в запобіганні злочинності, що сприяло встановленню істини (пункт 67 рішення).

Щодо пропорційності цього заходу переслідуваній законній меті Суд зазначив, що національне законодавство та практика забезпечують захист адвокатської таємниці в тому сенсі, що ними передбачені винятки із зазначеного обов'язку надавати показання в кримінальних провадженнях для адвокатів за певних обставин. Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 53 Кримінального процесуального кодексу адвокати можуть, як правило, відмовлятися свідчити про інформацію, довірену або відому їм (див. пункт 26 цього рішення). Однак згідно з частиною 2 зазначеної статті адвокати більше не мають права не давати свідчень, якщо їхній клієнт, захист якого першочергово слугить

обов'язку зберігати таємницю, позбавив свого адвоката цього обов'язку (пункт 68 рішення).

Таким чином, у цій справі виникло питання, чи можна вважати пропорційними застосовані національними судами в цій справі обмеження обсягу адвокатської таємниці згідно з Кримінальним процесуальним кодексом. Це свідчить про досить широкі межі розсуду. У поданому контексті ЄСПЛ зазначив, що, на думку національних судів, клієнтами адвокатської компанії заявника в цій справі були лише чотири компанії, які уклали договір про надання юридичних консультацій із юридичною фірмою, а не з окремими керівниками, які представляли компанію у відповідний час. Національні суди наголосили, що заявник більше не мав права не свідчити в кримінальному провадженні, коли представники компаній відмовилися від конфіденційності (пункт 69 рішення).

Крім того, оскільки суворість санкцій була рівноцінною в частині пропорційності оскаржуваного заходу, ЄСПЛ зазначив, що штраф у розмірі 600 євро, хоч і не був незначним, водночас не міг вважатися й надмірним, ураховуючи конкуруючі інтереси (пункт 70 рішення).

ЄСПЛ також не залишив без уваги того факту, що після накладення штрафу заявника було затримано з метою примусу надати показання (частина 2 статті 70 Кримінального процесуального кодексу, див. пункт 27 цього рішення). Однак національне законодавство містило достатні заходи щодо максимальної тривалості такого затримання (порів. щодо таких гарантій також у справі *Van der Heijden*, пункт 77). Таке тримання під вартою не могло бути продовжено ні після закінчення провадження у відповідному суді, ні впродовж шести місяців щодо того самого правопорушення (див. пункти 2 та 4 статті 70 Кримінального процесуального кодексу) (пункт 71 рішення).

До того ж ЄСПЛ посилався на свій зазначений вище висновок (див. пункт 59 рішення), що під час надання показань в окружному суді в кримінальному провадженні, порушеному проти колишніх керівників чотирьох компаній, заявник не ризикував учинити злочин у зв'язку з розкриттям конфіденційної інформації відповідно до статті 203 Кримінального кодексу (див. пункт 28 цього рішення) (пункт 72 рішення).

Зрештою, ЄСПЛ вважав, що обґрунтування національних судів у виправданні втручання були «належними та достатніми», а втручання було «необхідним у демократичному суспільстві». Як уже було встановлено (див. пункти 16–22 та 56 цього рішення), національні суди ретельно аргументували своє рішення про накладення адміністративного штрафу, пояснивши в цьому контексті свою позицію щодо обсягу адвокатської таємниці. Їхнє тлумачення було чітко сформульованим, аби заявник міг урегулювати свою поведінку (див. пункт 58 рішення) (пункт 73 рішення).

Таким чином, оскаржуване втручання в право заявника на повагу до його кореспонденції та приватного життя могло розглядатися як необхідне в демократичному суспільстві, а також було виправданим відповідно до пункту 2 статті 8 Конвенції. Отже, порушення статті 8 Конвенції в цій справі не було (пункт 74 рішення).

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 листопада 2020 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.